

ปาฐกถาเกียรติยศ

ศาสตราจารย์นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์
ครั้งที่ ๒

เรื่อง “สุขภาพสังคม” (Social Health)

โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณประเวศ วัชรี

นมัสการพระคุณเจ้า ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยมหิดล
ท่านอธิการบดี ท่านรองอธิการบดี ท่านคณบดี คณาจารย์
ประชาคมมหิดล

ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ เป็นเอกบุรุษ
ที่มีสถานะหนึ่งเดียวที่ไม่มีใครเหมือน

ประการแรก คือท่านเป็นทั้งอธิการบดีคนสุดท้ายของมหา-
วิทยาลัยแพทยศาสตร์ และเป็นอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัย
มหิดล ในคนๆ เดียวกัน โดยเป็นผู้นำความกราบบังคมทูลขอพระ
ราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล และก็ได้รับพระราชทานมา เพราะ
ฉะนั้นท่านจึงเป็นปฐมอธิการบดีของมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ประการที่สอง ท่านอาจารย์หมอชัชวาล เป็นสูติแพทย์ นอกจาก
ทำคลอดให้ผู้คนแล้ว ท่านยังทำคลอดหน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย
มหิดล คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี คณะสังคมศาสตร์ และ
มนุษยศาสตร์ ต่างๆ อันนี้ควรจะศึกษาประวัติศาสตร์และติดตามไว้ว่า
ท่านทำคลอดหน่วยงานอะไรบ้างในมหาวิทยาลัยมหิดล

ประการที่สาม ท่านทั้งหลายอาจจะลืมประวัติศาสตร์ ท่านเป็นผู้
เสนอยกเลิกตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย ก่อนหน้านั้นมหาวิทยาลัย-

ลัยบริหารโดยเลขาธิการมหาวิทยาลัย ท่านทั้งหลายเกิดมาอาจจะไม่ทัน
อาจารย์ จำลอง หาริณสุด ซึ่งเป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีอาจารย์อดุลย์ วิเชียรเจริญ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยก็มี เป็นต้น อธิการบดีจะมีบทบาททางการเป็นประธาน
หน่วยงานต่างๆ แต่จะบริหารงานจริงๆ โดยเลขาธิการมหาวิทยาลัย เมื่อ
อาจารย์หมอชัชวาลขึ้นเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ วัน
แรกเลย ท่านทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี จอมพลถนอม กิตติขจร ขอ
ยกเลิกตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย และเป็นคนให้เลิกหมดทุก
มหาวิทยาลัย อธิการบดีกลับเป็น Chief Executive Officer เป็น CEO
เมื่อก่อนนี้เลขาธิการเป็นผู้บริหาร

ประการที่สี่ ผมเองเป็นลูกศิษย์อาจารย์หมอชัชวาล ท่านสอน
หนังสือสอนวิชาสรีรศาสตร์และสอปด้วย เวลาท่านสอปบลงกอง หรือที่
เรียกว่า “สอปปากเปล่า” นักศึกษาทุกคนจะกลัวหมดเพราะว่าท่านดู
อย่างคำว่า “ควาย” แต่ก่อนท่านใช้บ่อยมาก โง่เหมือนควาย นักศึกษา
จะโดนดู “โง่สับประทุน” บางท่านคงไม่เคยได้ยินคือแต่ก่อนนี้เรือที่มี
ประทุน เวลาไปติดสะพาน คนโง่แทนที่จะถอยเรือออก กลับออกไปสับ
ประทุนทิ้ง ท่านก็จะด่าว่ามันโง่สับประทุน แล้วท่านเป็นคนตัดสินใจเร็ว
เด็ดขาด เข้มงวด และดูให้หมดทุกคน นอกจากคนเดียวคือภรรยาของ
ท่านซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เพราะผมเองถือสุภาภิตว่า “ผู้ชายที่จะเจริญต้อง
เคารพภรรยา” และท่านก็เช่นกัน ชีวิตท่านจึงประสบความสำเร็จและได้
สร้างความเจริญต่างๆ ท่านทำได้ในยุคสมัยและโดยบุคลิกของท่าน ผม
เคยเขียนในงานศพของท่านว่าอาจารย์หมอชัชวาลเป็น The Last Sho-
kun แต่ก่อนท่านเป็นโชกุนจริงๆ การบริหารมหาวิทยาลัยไม่ได้ยึดเยื้อ
แบบสมัยนี้ ตัดสินใจเร็วมาก ไม่ใช่คนมาก รวดเร็วมาก แต่ยุคสมัยได้
เปลี่ยนไป หลังจากท่านแล้วก็ไม่ม้อธิการบดีมหาวิทยาลัยใดๆ สามารถ
ทำอย่างนั้นได้ เพราะว่ายุคสมัยมันเปลี่ยนไป เพราะฉะนั้นท่านจึงเป็น
The Last Shokun

ประการที่ห้า ท่านอธิการบดีพรชัย ได้ริเริ่มให้มีปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ขึ้นในวันสถาปนามหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นเรื่องที่เหมาะสมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อท่านอาจารย์ชัชวาล เป็นปฐมอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหิดล ผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล การระลึกถึงท่านปฐมอธิการบดี จึงเป็นเรื่องที่เป็นกุศล เป็นความดี เพราะฉะนั้นการที่จะตอบแทนพระคุณของท่านที่สำคัญที่สุดคือทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมือง หากแม้ศาสตราจารย์นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ จะทราบด้วยญาณวิถึใดๆ ว่าในวันนี้พวกเราซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านก็ตาม เป็นผู้มาตามหลังท่านด้วยประการใดก็ตาม ได้มาชุมนุมกันอยู่ในที่นี้ และได้มีการทำพิธีเปิดห้องชัชวาล โอสถานนท์ และมาพูดคุยกันในเรื่องอื่นที่อาจจะเป็นคุณประโยชน์ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ท่านคงจะอนุโมทนาและขอให้คุณงามความดีของท่านอาจารย์ชัชวาล โอสถานนท์ ได้อวยชัยให้พรให้ท่านทั้งหลายประสบความสำเร็จ

สำหรับเรื่องที่จะบรรยายในวันนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ เพราะว่าชีวิตของท่านอาจารย์ชัชวาลนั้นอยู่ที่ศิริราช อยู่ที่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ อยู่ที่มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยมหิดลก็เป็นมหาวิทยาลัยที่สำคัญที่สุดในเรื่องสุขภาพ

ผมเองเป็นกรรมการสภาของมหาวิทยาลัยอยู่หลายแห่ง ทั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ฯลฯ คิดว่าสามารถพูดได้โดยไม่มีอคติว่าขณะนี้มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นมหาวิทยาลัยที่เข้มแข็งทางวิชาการมากที่สุดในประเทศไทย เพราะฉะนั้นเราจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในเรื่องสุขภาพ อยากจะชวนให้มองเรื่องสุขภาพว่าเป็นเรื่องของทั้งหมดเป็นเรื่องของทุกคนะ ทุกสถาบัน ไม่ใช่เรื่องของคณะแพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ หรือสาธารณสุขเท่านั้น เป็นเรื่องของทุกคนจริงๆ

Reconceptualization of Health

**Health = Complete physical,
mental,
social
and spiritual well-being**

Physical - economy, food, environment, absence of injuries

Mental - free flow of mind, absence of stress, meditative

Social - family, community, city, workplace, social services, peace, healthy public policies

Spiritual - Compassion, caring new consciousness, spiritual revolution

ดูคำจำกัดความของคำว่าสุขภาพขององค์การอนามัยโลก คำว่า “สุขภาพ” หรือ health นั้น หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ ใช้คำว่า “complete well-being” ทางกาย ทางจิต (mental) ทางสังคม (social) และ ทางจิตวิญญาณ (spiritual)

เพราะฉะนั้นถ้าท่านทั้งหลายลองดูทั้งหมดนี้เป็นคำนิยามที่ลึกที่สุด กว้างที่สุด ครอบคลุมหมดทุกอย่าง ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม ทางจิตวิญญาณ สุขภาพจึงไม่ใช่เรื่องโรค เรื่องโรงพยาบาล หรือ เรื่องยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ครอบคลุมไปทั้งหมด

* องค์ปาฐกขอภัยที่ใช้สไลด์ภาษาอังกฤษเป็นภาพประกอบการบรรยาย เพราะว่าตักค้ำงมาจากการพูดเรื่อง *Health and Humanities* ในที่ประชุม *International conference* ที่ท่านอธิการบดีจัดเมื่อวันที่ ๑-๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

ถ้าเราลองดูว่า **เรื่องทางกาย** มันจะเกี่ยวกับอะไรบ้าง นอกจาก ร่างกาย คำว่า physical ส่วนหนึ่งหมายถึงร่างกาย แต่อีกส่วนหนึ่งหมายถึง “กายภาพ” หมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทางวัตถุทั้งหมด เช่น เศรษฐกิจ ถ้าความยากจนมีมากเกินไปมันก็ไม่มีสุขภาวะ สุขภาพก็ไม่ดี เพราะ ฉะนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องความยากจนด้วย มีโรคมากมาย เกิดจากความ ยากจน ถ้าเรารักษาจากโรค แต่ไม่รักษาความยากจน มันก็ไม่หาย

ผมเคยวิจารณ์พวก global forum for health research ที่ ทำๆ กันว่า งานวิจัยของคุณเกี่ยวข้องกับเรื่องโรคเท่านั้นหรือ ไม่เกี่ยวข้องกับ สุขภาพ เรื่อง good health เพราะถ้าเป็น good health มันจะต้อง เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ เรื่องความยากจน เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องต่างๆ อัน นี้ท่านทั้งหลายต่อเติมเข้าไปได้เอง

เรื่องทางจิต ก็เกี่ยวข้องกับสุขภาพอย่างมาก ขณะนี้ยิ่งมีการ วิจัยค้นคว้ามากขึ้น ก็ยิ่งเห็นความเชื่อมโยงระหว่างจิต ระหว่างสมอง ระหว่าง **endocrine system** ต่อ **immunology** ที่เรียกว่า **psycho-neuro-endocrino-immunology** มันจะต่อไปได้เรื่อยๆ เพราะจริงๆ มันเชื่อมโยงกันหมด แต่เราเข้าใจน้อย เข้าใจเป็นส่วนๆ และก็ไปจับ มองเป็นส่วนๆ แต่เมื่อการวิจัยขยายมากขึ้นมันก็เชื่อมโยงไปหมด จิต กับสมองก็เชื่อมโยงกัน สมองกับต่อมไร้ท่อก็เชื่อมโยงกัน สมองกับภูมิ คู้มกันก็เชื่อมโยงกัน เรื่องทางจิตจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเรื่อง สุขภาพ

ท่านทั้งหลายก็ทราบดีอยู่แล้ว เวลาท่านสบายใจ มันจะดีทุก อย่าง สบายไปหมด เวลาเครียดทุกอย่างจะแย่ไปหมด หัวใจเต้นเร็ว ความดันขึ้น เบาหวานกำเริบ หอบหืดก็เป็นมากขึ้น เป็นไปต่างๆ นานา ทุกอย่างมาจากเรื่องทางจิตเชื่อมโยงเข้าไป แม้แต่มะเร็งก็เป็นมากขึ้น ตอนหลังเขาก็รู้ว่าคนที่เห็นแก่ตัวจัด ภูมิคุ้มกันจะต่ำแล้วจะเป็นโรคริดิ ดเชื่อ เป็นโรคมะเร็ง อะไรต่างๆ คนที่จิตเป็นกุศลจะสบายมาก ร่างกาย สบาย สุขภาพดี อายุยืน เป็นต้น

เรื่องทางสังคม ก็มีความหมายมาก หมายถึงการอยู่ร่วมกันได้ดี ๆ ทุกระดับ ครอบครัวถ้ามีการอยู่ร่วมกันด้วยดีก็มีความสุขอย่างยิ่ง ในชุมชน ในที่ทำงาน ในเมือง ในสังคม ในโลกทั่วไปหมด เรื่องสันติภาพ มีความสำคัญ ถ้าเกิดเรื่องอย่างตึก world trade เกิดสงครามกันอย่างใน อัฟกานิสถาน ก็เรียกว่าไม่มีสุขภาวะแล้ว เพราะฉะนั้นสุขภาวะทางสังคม จึงเป็นเรื่องใหญ่ กินความกว้างขวางมาก เชื่อมโยงกันไปหมด

เรื่องทางจิตวิญญาณ อาจจะฟังแปลก ที่จริงเป็นคำที่มาใช้กระตุ้น เรามีคำอื่นใช้อยู่แล้ว อันนี้หมายถึงความดี หมายถึงการมีจิตใจสูง และมีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น สัตว์มีจิตใจ มีโกรธ มีเกลียด แต่ไม่มีจิตวิญญาณ “จิตวิญญาณ” หมายถึงจิตที่สูงของจิต หมายถึงความดี หมายถึงมโนธรรม หมายถึงจิตใจที่สูงขึ้น คือความเป็นมนุษย์นั่นเอง มนุษย์ต่างจาก สัตว์ มนุษย์เป็นสัตว์ในทางชีววิทยา แต่มนุษย์ต่างจากสัตว์ที่มีมิติทางจิตวิญญาณ คือในสัตว์ไม่มีเรื่องของความดีความชั่ว เวลาหมาฆ่าแมว แมวฆ่าหนู เราไม่เคยบอกว่ามันบาป มันไม่มีบุญมีบาป มีแต่ธรรมชาติของ สัตว์แต่มนุษย์มีมิติที่เพิ่มขึ้นมา เพราะฉะนั้นตรงนี้บางคนอาจจะใช้คำว่าด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ ตรงนี้หมายถึงความดีด้วยประการต่างๆ

ถ้าเรามองอย่างนี้ ก็จะเห็นว่าเรื่องสุขภาพนั้น ไม่ใช่เรื่องของการไม่มีโรคเท่านั้น แต่หมายถึงความถูกต้องทั้งหมดของมนุษย์และของสังคม

สรุปตรงนี้ว่า “สุขภาพ” นั้น ไม่ใช่เรื่องการไม่มีโรคเท่านั้น แต่อยู่ในทั้งหมด เป็น **integral** ใน **total human and social development** เป็นเรื่องความถูกต้องทั้งหมดของการพัฒนามนุษย์และสังคม

ภาพประกอบการบรรยายที่ ๒

Health is integral in total human and social development

ALL FOR HEALTH

ถ้าถามต่อไปว่า แล้วความถูกต้องทั้งหมดคืออะไร คือ “**บรม
ธรรม**” ธรรมะคือความถูกต้อง ความถูกต้องทั้งหมดก็เป็นบรมธรรม
เพราะฉะนั้นเรื่องสุขภาพจึงไม่ใช่เรื่องเล็กๆ แต่เป็นเรื่องบรมธรรมของ
ทั้งหมดและต่อเนื่องไปสู่เรื่องศีลธรรม ความเคลื่อนไหวที่จะทำให้มีสุขภาพ
ดี เป็นเรื่องความเคลื่อนไหวทางศีลธรรม

เวลาเราอยากให้อะไรมีพลัง ต้องมีวิธีคิดให้มันมีพลัง ถ้าเป็นแค่
เรื่อง technical เท่านั้นจะไม่มีพลัง ต้องเข้าไปสู่ศีลธรรม ศีลธรรม เข้าไป
สู่เรื่องจิตสำนึกจึงจะเกิดพลังขึ้น เพราะฉะนั้นเรื่องสุขภาพจึงเป็นเครื่อง
มือของการอภิวินิจฉัยและสังคมทั้งหมด

ขณะนี้มหาวิทยาลัยมหิดล นักวิชาการกำลังรวมตัวกันที่จะลง
วิจัยพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน น่าจะมีวิธีคิดที่จะได้มีเครื่อง
มือที่มีพลังที่จะไปทำงานเพื่อไปวิจัยและสร้างสุขภาพทางสังคมของคน
ทั้งหมดในลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำท่าจีน

ส่วนเรื่อง “**สุขภาวะทางสังคม**” หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี
ในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน ที่ทำงาน ในเมือง ในสังคม
ในโลก

ภาพประกอบการบรรยายที่ ๓

สุขภาวะทางสังคม

= การอยู่ร่วมกันด้วยดี

- ครอบครัว
- ที่ทำงาน
- ชุมชน เมือง
- สังคม
- โลก

ทั้งหมดนั้นสามารถจะเอาไปเป็นตัวเดินได้ทั้งหมด ถ้าครอบครัวอยู่ร่วมกันได้ดี ก็เป็น healthy family ซึ่งสำคัญมาก คนทุกคนล้วนอยู่ในองค์กรที่เรียกว่าครอบครัว

ถ้าครอบครัวเป็น healthy family ก็เป็นบ่อเกิดของสุขภาพที่สำคัญ นี่เป็นสุขภาพทางสังคม สังคมหมายถึงตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

ในชุมชนก็เช่นเดียวกัน ที่เรียกว่า healthy community ประกอบด้วยหลายส่วนหลายอย่างทั้งหมด มีความสัมพันธ์กันด้วยดีช่วยกันสร้างเศรษฐกิจ มีการศึกษาดี มีการติดต่อสื่อสาร มีจริยธรรมดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีวัฒนธรรมดี มั่นรวมไปทั้งหมด เป็น healthy community

ถ้าเป็นในเมืองก็เป็น healthy city ซึ่งก็จะกินความไปทั้งหมดในที่ทำงาน เนื่องจากมนุษย์เราต้องทำงานกันทุกคน ทุกวันนี้จะเห็นว่าคนไทยขาดสุขภาพในที่ทำงาน เพราะว่าขาดการอยู่ร่วมกันด้วยดีในที่ทำงาน จะทะเลาะเบาะแว้งกันมาก

อาจารย์หมอกระแส ชนะวงศ์ เมื่อตอนอยู่มหาวิทยาลัยมหิดล เคยบอกว่าในหน่วยงานของท่านมีอาจารย์อยู่ ๘ คน แบ่งเป็น ๘ พวก คือทุกหนทุกแห่งมีความแตกร้างกัน อยู่ร่วมกันไม่เป็น ถ้าอยู่ร่วมกันเป็นจะเป็นชีวิตที่มีความสุขและสร้างสรรค์เป็นอย่างยิ่ง

ทุกหนทุกแห่งเราจะพบว่าอยู่ร่วมกันไม่เป็น เดียวนี้เรื่องครอบครัวก็เช่นเดียวกัน ไปจนกระทั่งถึงในโลก ดังเราจะเห็นได้จากเรื่องตลก world trade เรื่องอัฟกานิสถาน และอีกหลายๆ ตัวอย่าง ก็เป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันไม่เป็น เพราะฉะนั้นเรื่องสุขภาพสังคมหรือ social health จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่สามารถจะมองได้โดยครอบคลุม

ถ้าเราจะมองตรงเรื่องสังคม เรามีตัวอย่างขณะนี้เราจะพูดกันถึงเรื่องนโยบายสังคมที่ดี (Healthy Public Policy) เพราะนโยบายจะเป็นสิ่งกระทบผู้คนจำนวนมาก คนจังหวัดระยองเคยอยู่อย่างมีความสุข มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสังคมที่ดี เพราะเศรษฐกิจเขาพึ่งตนเอง ๓ อย่างด้วยกันคือ ๑.ผลไม้ ๒.ประมง ๓.การท่องเที่ยว ต่อมาเมื่อรัฐบาลตัดสินใจ

เอา Eastern Seaboard ลง โรงงานเป็นพันโรง ลงไปที่จังหวัดระยอง

คนระยองไม่ได้มีส่วนเลือกเลยแต่เขาได้รับผลกระทบจากมลพิษ น้ำเป็นพิษ อากาศเป็นพิษ โรงเรียนต้องย้ายหนี ให้นักภาพดูขณะนี้ผู้คนสูดเอาควันสารเคมีเข้าไปทำให้เป็นโรคทางเดินหายใจกันเพิ่มขึ้นจากการศึกษาทางระบาดวิทยา แล้วคนเข้าไปทำงานในโรงงานเป็นหมื่นคน จากบ้านจากพ่อจากแม่มา มีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม โรคเอดส์ระบาดกลายเป็นนรกไปแล้วที่นั่น เป็นผลจากนโยบายสังคม

ขณะนี้ในประเทศไทยกำลังสร้างเครื่องมือที่เรียกว่า **HIA** ซึ่งเป็นเรื่องยากแต่ต้องสร้าง **Health Impact Assessment** เพื่อที่จะได้ใช้ เป็นเครื่องมือที่จะวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาล ว่านโยบายอย่างนี้จะมีผลกระทบต่อสุขภาพอย่างไร นี่ก็เป็นเรื่องสุขภาพสังคมอีกด้านหนึ่งที่เรียกว่า **Healthy Public Policy**

เราดูตรง “**สุขภาวะทางสังคม**” หรือ “**สุขภาพสังคม**” หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีทุก ๆ ระดับ แต่มาดูในความเป็นจริงขณะนี้ ปัญหาใหญ่ของมนุษย์ก็คือการอยู่ร่วมกันไม่เป็น

ฝรั่งก็พูดว่าปัญหาใหญ่ที่สุดในโลกขณะนี้ ที่เรียกว่า **Social Disintegration** “**ความแตกสลายทางสังคมทุก ๆ ระดับ**”

ครอบครัวก็อ่อนแอลง ไม่อบอุ่น ชุมชนไม่เข้มแข็ง ในสังคมก็ขาดการผนึกตัวที่จะทำอะไรกัน เพราะฉะนั้น social disintegration เป็นเรื่องใหญ่ของสังคมทั่วโลก

ตรงกันข้ามก็คือ social integration มีการผนึกตัวกันทางสังคมทุก ๆ ระดับที่เรียกว่าสังคมเข้มแข็ง คือเป็นปัจจัยของความสุข ซึ่งเราจะได้พูดกันต่อไป คือภาพตรงข้ามเรา อยากเห็นครอบครัวเข้มแข็ง ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ในที่ทำงานคนมีความรักกัน ทำงานร่วมกัน เป็น มีความสุขและความสร้างสรรค์เป็นอย่างยิ่ง บางคนตื่นเช้าจะไปทำงานพอนึกถึงหน้าอิตาคนนี่ไม่อยากไปแล้ว มันน่าเบื่อไม่อยากไปเจอ

มันไม่มีความสุข แต่ถ้าตรงกันข้ามมันจะเกิดพลังงาน เขาเรียก enormous energy จะเกิดพลังงานมหาศาล เพราะมีความสุขที่จะทำงานร่วมกัน ตรงนี้จึงเป็นบ่อเกิดของสุขภาพที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งจะพูดต่อไปและนำมาปฏิบัติได้ มีการศึกษาวิจัยมากมาย

ผมพยายามพูดเรื่องนี้อยู่เรื่อยว่ามันทำได้และเรามีตัวอย่างของจริงคือที่ศิริราชฯ ขณะนี้มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ คนออกมาจากภาควิชาต่างๆ มาร่วมกันทำงานแล้วก้าวหน้ามาก

ผมเชื่อว่าเป็นหน่วยงานที่ก้าวหน้าที่สุด ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าจะเกิดที่ศิริราชฯ เพราะเป็นองค์กรเก่าแก่และมีขนาดใหญ่ ซึ่งปกติจะเกิดไม่ได้เลย ที่เขาบอกข้างมันบินไม่ได้หรอก แต่ตอนนี้ข้างบินได้

ผมไปนั่งฟังเขาหนึ่งวันเต็มๆ ที่จังหวัดอยุธยา คนหนุ่มคนสาว คนรุ่นใหม่ที่ท่านอาจารย์นี่ ตอนเป็นคณบดีได้ลงทุนสร้างไว้ ส่งไปเรียนเรื่องต่างๆ ตอนนี้ได้เอาวิชาการมาช่วย เพราะฉะนั้นเวลามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันมันจะมีความสุขและสร้างสรรค์อย่างยิ่ง ไม่ว่าจะอยู่ในระบบหรือนอกระบบอะไร แล้วตอนนี้ก็ยังไม่ได้ออกนอกระบบอะไรหรอก ยังอยู่ในระบบมารวมตัวกันร่วมคิดร่วมทำ บัจจุบันนี้มีความสำคัญเรื่องความสามัคคีเรื่องความต่อเนื่อง

ตรงนี้เองอยากจะนำท่านไปดูโครงสร้างทางสังคม อยากจะให้เรียนวิธีคิด เพราะเราก่อนข้างจะขาดวิธีคิด เราไปคิดไว้อย่างนี้รวมทั้งนักปราชญ์ในสังคมก็จะพูดอย่างนี้ว่า “สังคมประกอบด้วยคนหลายคน ถ้าแต่ละคนเป็นคนดีสังคมทั้งหมดก็ดีเอง” ฟังดูเสมือนจริง แต่ขาดที่สำคัญไปอย่างหนึ่งคือ “โครงสร้างเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติ” อันนี้อยากเรียนฝากท่านลองเอาไปคิดดูจะเห็นเต็มไปหมดในธรรมชาติ

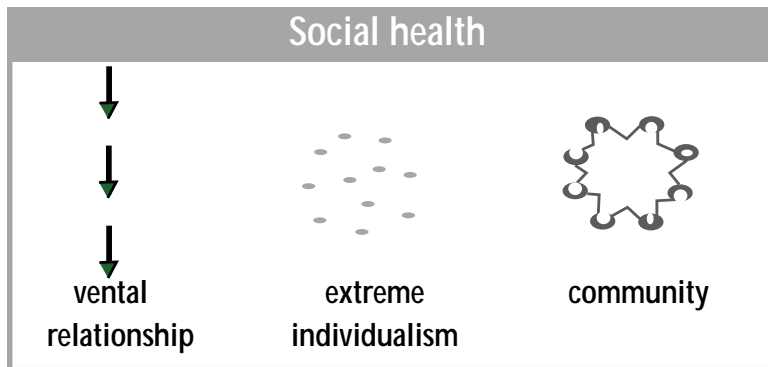
ถ้าเราเข้าใจธรรมชาติ โครงสร้างเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติ โครงสร้างของอะตอมก็กำหนดคุณสมบัติของอะตอม ที่จริงมันประกอบด้วยอนุภาคอย่างเดียวกันทั้งสิ้น คือโปรตรอน อิเลคตรอน และนิวตรอนทุกธาตุ แต่ธาตุมีคุณสมบัติต่างกันตั้งแต่เพชร ทองแดง ออกซิเจน คาร์-

บอน ต่างกันมากมาย ประกอบด้วยของเหมือนกันแต่โครงสร้างไม่เหมือนกัน

โครงสร้างกำหนดคุณสมบัติ ที่จริงง่ายนิดเดียวถ้าไปดูธรรมชาติ โตะตัวนี้เป็นไม้ คุณสมบัติใช้เขียนหนังสือได้ เพราะโครงสร้างมันทำให้มีคุณสมบัติอย่างนั้น แต่ไม้ที่อื่นเป็นบ้านคุณสมบัติก็เป็นบ้าน ไม้ที่โครงสร้างเป็นเรือลอยน้ำได้ เพราะฉะนั้นโครงสร้างจึงเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติ

สังคมก็เช่นเดียวกัน โครงสร้างในสังคมเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติ ตรงนี้เป็นเรื่องที่ขาดไปจากความคิด ที่จริงทางพุทธศาสน์ก็ น่าจะเจอตัวนี้ แต่พระสงฆ์ก็ไม่สอนเฉพาะเจาะจงลงไปตรงนี้ มักจะบอกแค่ ว่า “ถ้าแต่ละคนเป็นคนดีสังคมทั้งหมดจะดีเอง” อย่างนั้นเอง

ภาพประกอบการบรรยายที่ ๔

ท่านทั้งหลายลองดูรูปโครงสร้าง ๓ แบบนี้ โครงสร้างทางซ้ายมือสุดของท่านคือโครงสร้างทางดิ่ง เป็นความสัมพันธ์กันทางดิ่ง ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ไม่มีอำนาจ สังคมไทยแต่โบราณมาเป็นสังคมแบบนี้

อยากให้ไปอ่านหนังสือการวิจัยของหม่อมราชวงศ์อคิน ทรัพย์พัฒน เรื่อง “สังคมไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์” อันนี้มาจากการวิจัยทางกฎหมาย ท่านทำเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่มหาวิทยาลัย Cornell เขียน

เป็นภาษาอังกฤษ ต่อมาเมื่อผู้แปลเป็นภาษาไทย แล้วจะเข้าใจสังคมไทยชัดเจน เข้าใจพฤติกรรมในสังคมไทย เพราะ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างทางตั้ง ประกอบด้วยคนมีอำนาจและคนไม่มีอำนาจ

“คนมีอำนาจ” เรียกว่า “นาย” มี ๒ ชนิด “คนไม่มีอำนาจ” เรียกว่า “ไพร่” มี ๒ ชนิด

ที่นี้ “ความสัมพันธ์ทางตั้ง” เป็นความสัมพันธ์ที่ใช้อำนาจแต่ไม่ใช้ความรู้ การเรียนรู้จะน้อยเพราะมีอำนาจก็ใช้อำนาจไปเลย คนไม่มีอำนาจต้องรับคำสั่งผู้มีอำนาจ จะไปใช้ความรู้ใช้การวิจัยเขาไม่ชอบทั้งนั้น เป็นเรื่องของการใช้อำนาจ เพราะฉะนั้นสังคมแบบนี้มีความยั่งยืนน้อย

ท่านทั้งหลายลองนึกถึงรูปแบบองค์กรในแนวตั้ง จิตใจของผู้ที่อยู่ในองค์กรก็จะไม่ดี เพราะทุกคนอยู่ภายใต้บังคับบัญชาดลันกันไปในแบบนั้น ไม่ได้มีอิสระ ไม่ได้มีความเสมอภาค ไม่ได้มีศักดิ์ศรี ไม่ได้มีคุณค่าความเป็นคนเสมอกัน เพราะฉะนั้นคนจะมีความสุขน้อย ความสร้างสรรค์น้อย ศิลธรรมก็จะน้อย

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้น “ความสัมพันธ์ทางราบ” ที่เรียกว่า **horizontal relationship** แต่เมื่อเข้ามาประเทศไทย ซึ่งเป็นสังคมเน้นความสัมพันธ์ทางตั้งได้ถูกโครงสร้างทางตั้งเข้าครอบงำพุทธศาสนา ถ้าที่ใดมีความสัมพันธ์ทางตั้ง ที่นั่นเศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี ต่อให้สอนศาสนา ต่อให้สอนนับถือพระเจ้ายังงิ่ศีลธรรมก็ไม่ดี

มีการวิจัยโดย Robert Putnam จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด วิจัยที่ประเทศอิตาลี เป็นการวิจัยที่ใหญ่มาก ใช้ข้อมูลมากและทำ quantitative ด้วยที่นั่น เพราะอิตาลีเป็นประเทศที่แปลก เป็นประเทศเดี่ยวแต่เหมือน ๒ ประเทศ คือตอนเหนือของอิตาลี เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี แต่ตอนใต้มีโจร มีมาเฟีย มีการฆ่าหัวคะแนน ยกหีบบัตรต่างๆ นานา

ได้มีการวิจัยว่าทำไมถึงได้ต่างกันและก็ได้ข้อสรุปว่า “เป็นเพราะภาคเหนือเป็นความสัมพันธ์ทางราบแบบที่ ๓ (ด้านขวาของภาพที่ ๔) แต่ตอนใต้ของอิตาลีเป็นความสัมพันธ์ทางตั้ง (ด้านซ้ายของภาพที่ ๔)” ซึ่งเป็นมาเป็นร้อยๆ ปีอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น **อันแรก** เป็นความสัมพันธ์ทางตั้ง

อันที่ ๒ ตัวใครตัวมัน เน้นปัจเจกชนนิยมสุดโต่ง ซึ่งมาจากตะวันตก เน้นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลทำอะไรตามใจได้มากที่สุดยิ่งดี เป็นเรื่องสุดโต่งไป และเมื่อลักษณะโครงสร้างแบบนี้เข้ามาเมืองไทย ก็ไปได้พักหนึ่ง แล้วก็เกิดปัญหาว่าไม่มีพลัง ขาดความอบอุ่น ขาดพลังที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ตอนนี่ฝรั่งเขารู้แล้ว

ปัจจุบันมีหนังสือมากมายที่ที่กล่าวถึง civil society หมายถึงสังคมแบบที่ ๓ ทางราบ ถ้าเรามาดู ๓ แบบนี้จะเห็นชัดว่าในแบบที่ ๓ ทุกคนเสมอกันหมด อันนี้เป็นแบบศีลธรรมพื้นฐานว่ามีความเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคนเสมอกัน โดยเฉพาะคนเล็กคนน้อยคนยากคนจน

สังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่เคารพคนเล็กคนน้อย คนยากคนจน คนเล็กคนน้อยไม่มีความหมายในสังคมไทยจึงขาดศีลธรรมพื้นฐาน ถ้าสังคมใดขาดศีลธรรมพื้นฐานจะเจริญไม่ได้เลย

อันนี้เป็นที่ไปของสิ่งอื่นๆ เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี สิทธิเด็ก เรื่องบริการสุขภาพ เรื่องการศึกษา เรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ อะไรๆ ทั้ง หลายจะขึ้นอยู่กับหลักตัวนี้ว่าความเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคน ซึ่งเราขาดไป

ถ้าเราดูตรงนี้เราก็จะรู้ว่าที่เราขาดไปอะไรเกิดขึ้น ทำไมแก้ปัญหาคนจนไม่ได้ ทำไมแก้อะไรต่างๆ นานาไม่ได้ เพราะตัวนี้ที่เดียว การมีความร่วมมือกัน อันนี้เป็นอุดมคติทางพุทธศาสนาเลย คำว่า “สังฆะ” แปลว่า “ชุมชนผู้เรียนรู้” learning community นับเป็นอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าสร้างไว้

ให้ดูพระพุทธเจ้า ก่อนนั้นท่านเป็นเจ้าของชายสิทธัตถะเป็นมกุฏราชกุมาร ท่านเลิกสถานะนั้นมาอยู่ตรงข้ามไปเลย มาเป็นภิกษุหรือผู้ขอ ไม่มีบ้านเรือนอาศัย ต้องเที่ยวภิกขาจาร อาศัยผ้าบังสุกุล ต่อมาเมื่อมีเจ้านายในราชวงศ์ต่างๆ มาบวช ก็มีฐานะเหมือนชาวบ้าน แล้วถ้าลูกชาวบ้านเขาบวชก่อน เจ้าฟ้าก็ต้องไหว้ลูกชาวบ้าน เพราะท่านเน้นเรื่องความเสมอภาคกัน เน้นเรื่องความเป็นชุมชน ถ้าเราไปดูวินัยสงฆ์เต็มไปหมดเลยก็เพื่อความ เป็นชุมชน

หลักธรรมที่สำคัญอันหนึ่งที่เรียกว่า “**หลักธรรมะเพื่อความเจริญ**” หรือที่เรียกว่า “**อัปทานิยธรรม**” ก็คือธรรมแห่งความเป็นชุมชนข้อหนึ่ง หมั่นประชุมกัน ท่านให้ความสำคัญสูงมาก

หลักธรรมข้อนี้เป็นอันเดียวกับที่เรียกว่า “**วัชชีธรรม**” เมื่อวัสสการพราหมณ์ไปถามพระพุทธเจ้าว่าหากจะไปตีแคว้นวัชชีจะสำเร็จไหม แต่ก่อนใครจะทำอะไรจะต้องไปถามพระพุทธเจ้า ท่านจะไม่ตอบตรงๆ แต่จะตอบโดยเงื่อนไขเสมอ นี่เป็นหลัก คราวนี้ท่านตอบโดยเงื่อนไขว่าถ้าชาววัชชียังใช้วัชชีธรรมอยู่ เธอไม่มีทางตีเขาได้สำเร็จ แต่ถ้าเขาไม่ใช้แล้วเธอก็จะตีเขาได้สำเร็จ

“**วัชชีธรรม**” คือ ธรรมแห่งการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นอันที่ ๓ ตรงนี้เรารู้แล้วก็เรียกชื่อกันหลายอย่างเรียกว่า “ความเป็นชุมชน” ภาษาอังกฤษเรียกว่า “community”

ความเป็นชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นหมู่บ้าน ความเป็นชุมชนเกิดที่ไหนก็ได้ เกิดในครอบครัวก็ได้คือมีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เกิดในครอบครัว เกิดในวัด เกิดในที่ทำงาน เกิดในที่ต่างๆ

เราพบได้ทั้งในประเทศของเรา ซึ่งมีประสบการณ์มาก และในต่างประเทศก็มีมาก ก็จะตรงกันหมดว่าเวลามีความเป็นชุมชนคนมีความสุขเหลือเกิน ประดุจบรรลุนิพพาน อันนี้เป็นสุขภาวะทางสังคม social health ซึ่งจะอธิบายต่อไปว่าทำไม การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ จะทำอะไรก็สำเร็จ แก่ความยากจน แก้ปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ รักษาสิ่งแวดล้อม

ล้อมต่างๆ

ตัวอย่างมีมากมายในประเทศไทย มีอยู่เรื่องหนึ่งเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่มีทางอื่นเลย กรมป่าไม้ไม่มีทางรักษาป่าไม้ไว้ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รับสั่งแต่ก็ไม่ค่อยมีใครฟังท่าน คราวหนึ่งท่านมีพระราชปรารภ ราชเลขาธิการเล่าให้ฟังว่า “ฉันพูดเรื่องนี้มา ๒๗ ปีแล้ว ไม่มีคนได้ยินหรือเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แล้วก็สวนจิตรลดาอยู่ใกล้ทำเนียบรัฐบาลเหลือเกิน” สังเกตหรือไม่

แล้วคนสังเกตหรือเปล่าว่าทำไมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทำนาในสวนจิตรลดา ท่านต้องการส่ง signal อะไร แต่รัฐบาลไม่ว่าชุดใดอยู่ใกล้ๆ ไม่เคยได้รับ signal นั้นเลย

ขนาดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งคนรักทั้งประเทศเวลาพูดไปแล้วก็ไม่ได้ยิน เพราะมัวแต่ไปมัวไป preoccupied อยู่ในความคิดใดความคิดหนึ่ง ถึงแม้คนมาพูดอะไรก็ไม่ได้ยินหรือ อยาไปว่าคนเล็กคนน้อยพูดอะไรแล้วคนไม่ได้ยินเลย เขาถึงต้องรวมตัวต้องเดินขบวนเพราะพูดอะไรแล้วไม่ได้ยินที่จะร้องทุกข์ ที่จะบอกปัญหาต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รับสั่งที่สำนักงานเกษตรภาคเหนือ ผมจำได้เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ ว่ากรมป่าไม้ไม่มีทางรักษาป่าไว้ได้ กรมป่าไม้จะมีคนสักกี่คนที่จะได้จับคนทั่วประเทศได้อย่างไร ต้องให้ประชาชนเป็นผู้ปลูกป่า เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากป่า และเป็นผู้รักษาป่า complete มาก concept ตัวนี้ต้องได้รับประโยชน์เขาถึงจะรักษา

จำได้ว่าเมื่อ ๓-๔ ปีนี้รัฐบาลไปทำโครงการใช้เงินสามหมื่นห้าพันล้านบาทไปปลูกป่า เรารู้ว่าไม่สำเร็จ เพราะ concept มันไม่ใช่ปลูก concept คือการรักษา ถ้ารักษาถึงไม่ปลูกมันก็ขึ้นเอง ลองไปดูซิ ไปจ้างคนปลูกแต่ไม่มีคนรักษาไม่สามันก็หมดไป แต่คนจะรักษาเมื่อเขาได้ประโยชน์

พระเจ้าอยู่หัวฯ จึงรับสั่ง ซึ่งครบมาก “ประชาชนเป็นผู้ปลูก ประชาชนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ประชาชนเป็นผู้รักษา” อันนี้เรียกว่า

concept “ป้าชุมชน” ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ และตัวอย่างเรามีมากมายไปหมดเลย ที่เวลามีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ แล้วสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมได้

ที่จังหวัด ตรัง อำเภอสิเกา ทำลายป่าชายเลนด้วยการให้สัมปทาน นึกภาพสิว่าให้คนไปตัดป่าชายเลนเผาถ่านขาย คนได้รับสัมปทานเป็นนักการเมืองที่นั่นแต่ไม่ใช่คุณชวน คุณชวนไม่เคยเผาถ่าน

นักการเมืองรับสัมปทาน ตัดป่าชายเลน แต่ป่าชายเลนนั้นชาวบ้านบอกว่าเป็นที่อนุบาลปูปลากุ้ง ให้ตัวอ่อนมาได้อาศัยอยู่ พอป่าชายเลนหมดไปชาวบ้านหมดอาหาร หมดแหล่งอาหาร ยากจนมากขึ้น

ไปร้องเรียนยังงี้ๆ ก็ไม่สำเร็จเพราะคนที่ทำลายสิ่งแวดล้อมเขามีอำนาจมากกว่า แต่ในที่สุดชาวบ้านที่อำเภอสิเการวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำเป็นร้อย

คนที่นี่รวมกันสามารถป้องกันไม่ให้เรือเข้ามาลากอวนขีดชายฝั่ง ซึ่งผิดกฎหมาย เอาปะการังเทียมลง ลงลูกสมอ คือเขาเทคอนกรีตแล้วเอาเหล็กปกรอบๆ แล้วเอาไปลงกันไว้ ถ้าเรือเข้ามาไ้ตัวเหล็กจะทำอวนขาดหมด เรือก็เข้ามาไม่ได้

เมื่อเอาปะการังเทียมลง เอาหญ้าทะเลลง ปูปลามาอาศัยมากขึ้น ตัวพะยูนยังมา ที่หนังสือพิมพ์ลงที่เรียกชื่อว่า “โทน” ชาวบ้านมีกินมากขึ้น

ผมไปเยี่ยมเขาหลายครั้งที่นี่ ไปครั้งหลังเขายิ้มแย้มแจ่มใส บอกว่าอาจารย์ ตอนนีดีขึ้นเยอะแล้ว ปูปลามาให้พรกันเยอะเลยตอนนี้ เราบอกเขา “เพราะว่าสิ่งแวดล้อมมันกลับคืนมา” แล้วเขากำลังรวมตัวกันรักษาสิ่งแวดล้อมชายฝั่งอันดามัน เพิ่มขึ้นไปทางเหนือลงไปทางใต้มากขึ้นทุกทีๆ โดยอาศัยการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ

ที่ดอยสามหมื่น จังหวัดเชียงใหม่ คนจะขึ้นไปตัดไม้มีปืน มีอาวุธ พร้อมอุปกรณ์ทุกอย่าง แต่ไปเจอชาวบ้านรวมตัวกันอยู่พันคนก็ทำไม่ได้ต้องหยุด การรวมตัวกันมันยุติความชั่วและความไม่ดีได้

ที่ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าคณะดอยสะเก็ด ส่งเสริมให้
ผู้หญิงรวมตัวกันเรียกว่าชมรมแม่หม้ายดอยสะเก็ด สามิตายจากโรคเอดส์
เวลาต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน มีปมด้อย คิดมาก กลัว แต่พอรวมตัว
ร่วมคิด ได้ปรึกษาหารือกัน มีกำลังใจเข้มแข็งขึ้นและไปสอนคนอื่นคือ
ทำความดี ไปสอนว่าไอ้นี้เป็นยังไง แล้วตัวเองมีความภูมิใจในตัวเอง มี
ความเข้มแข็งเกิดขึ้น

ลองไปดูคนหนึ่งชื่อคุณพิมพ์ใจ อินทมูล คุณพิมพ์ใจติดเชื้อ
เอดส์มา สามิตายแล้ว แต่คุณพิมพ์ใจนี้เรารู้จักเขามา ๑๐ กว่าปีแล้ว ก็ยัง
ไม่เห็นเป็นเพราะเขาไปร่วมทำกิจกรรมเหล่านี้ สุขภาพดี ถ้าสุขภาพดี
แข็งแรง เอดส์มันก็ไม่ค่อยเป็นถึงจะมีเชื้อ

เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่า การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ มันแก้
ความยากจน รักษาสิ่งแวดล้อม ช่วยเรื่องสุขภาพอย่างเรื่องเอดส์ เรื่อง
ยาเสพติด ต่อให้รัฐบาลทำเท่าไรก็ไม่มีความสำเร็จ นอกจากชุมชนเข้ม
แข็ง ชุมชนรวมตัวกัน

ยกตัวอย่างเมื่อหลายปีมาแล้วลูกศิษย์ผมคนหนึ่ง เป็นสาธารณสุข-
สุขจังหวัดลพบุรี มาบอกว่าอาจารย์ โรคเอดส์นี่มันไม่มีทางหรอก เพราะ
หนังล่อมผ้ามันเข้ามาฉาย ล่อมเพื่อเก็บเงิน ก่อนหนังฉายคืนหนึ่งกับ
หลังฉายคืนหนึ่ง ขโมยจะขึ้นบ้านคนเพื่อสะสมทุนไว้ไปดูหนัง แล้วตก
ดึกฉายหนังไป แล้วหนุ่มสาวมั่วกันมากโรคเอดส์ก็ระบาด ไม่มีทางเลย
คือถ้าชุมชนไม่รวมตัวกันดูแลตัวเองว่าจะให้อะไรเข้ามาฉายหรือไม่ให้ฉาย
มันก็ไม่มีความป้องกันตัวเอง แต่ถ้าเขาารวมตัวกันเข้าป้องกันได้สารพัด
ป้องกันไม่ให้คนมาขโมยควาย ป้องกันไม่ให้หนังมาฉาย มันจัดการ
ได้ เพราะฉะนั้นตรงรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ จึงเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา
ทุกชนิด

Scott Peck “A World Waiting to be Born”

Robert Putnum “Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy”

ตอนนี้เองจิตแพทย์ชาวอเมริกันชื่อ Scott Peck เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ *A World Waiting to be Born* Scott Peck เป็นจิตแพทย์รักษาคนอเมริกันที่ไม่มีความสุขทีละคนๆ รักษาไปสักพักบอกไม่ไหวทำไมเยอะจัง ช่วยไม่ไหวคนไม่มีความสุขเนี่ย เริ่มทำ group therapy ปรากฏว่าได้ผลดีกว่ารักษาทีละคน แต่พักเดียวก็ไม่ไหวจริงๆ คนเยอะแยะเลยที่ไม่มีมีความสุข นักเข้าต้องช่วยด้วยการสร้างความเป็นชุมชน หมายถึง รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ Scott Peck ตั้งมูลนิธิมาเป็นเครื่องมือชื่อ Foundation for Community Encouragement (FCE) แล้วในนั้นมี expert ในมูลนิธิสำหรับช่วยคนให้รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ

ที่ผมพูดว่ารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นของดี คนจะทำไม่เป็นเพราะมันจากกันไปนาน จากกันไปด้วยโครงสร้างแนวตั้ง เนื่องจากอยู่ในแนวตั้ง เขาห้ามไม่ให้รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ท่านทั้งหลายต้องเข้าใจสมัยปฏิวัติ สมัยเผด็จการทหาร ประชาชนรวมตัวกัน ๔ คนไม่ได้แล้ว ผิดกฎหมาย หรือในสมัยย้อนไปครั้งกรุงศรีอยุธยาเขาก็ห้ามข้าราชการมารวมตัวกันต้องอยู่แนวตั้งตามแนว column เพราะรวมตัวกันแล้ว เดี่ยวคิดกบฏ เพราะรวมตัวกันแล้วมันมีพลัง เพราะฉะนั้นห้ามรวมตัว

คราวหนึ่งในครั้งกรุงศรีอยุธยา พระยากลาโหมเผาศพมารดาที่นอกกรุงศรีอยุธยา คนไปเผาศพเยอะแล้วมีคนมาทูลพระเจ้าแผ่นดินว่าคนไปรวมตัวกันเยอะจัง น่ากลัวจะคิดกบฏ พระยากลาโหมบอกว่าถ้าเขาสงสัยอย่างนั้น ก็เอาซะเลย ก็เลยทำจริง เดิมไม่คิดจะทำ แล้ว

พระยาภิรมย์ภักดีตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้นคือ พระเจ้าปราสาททอง คือถ้ำรวมตัวเมื่อไหร่มันจะมีพลัง

เดิมชาวอาหรับอ่อนแอมากกินเหล้าเมายามีเรื่องผู้หญิง เมื่อมี ศาสดามุฮัมมัดเกิดขึ้น ท่านบอกว่าให้นับถือพระอัลเลาะห์องค์เดียว อย่าไปนับถือแยกๆ กันมันไม่มีพลัง นับถือองค์เดียวรวมตัวกัน อาหรับมี พลังโดยรวดเร็ว สามารถจะยันพวกเติร์กด้านหนึ่งกับยันพวกคริสเตียน ในสงครามครูเสดได้ คือการรวมตัวทำให้มีพลัง พลังแก้ปัญหาต่างๆ

ที่นี้ Scott Peck ทำตรงนี้มามากจนมีความมั่นใจว่าโลกในอนาคตต้องเป็นอย่างนี้หนีไม่พ้น เพราะมนุษย์ยอมตะเกียกตะกายไปหาสิ่งที่จะทำให้มีความสุข แล้ว Scott Peck ได้พบว่าเมื่อเขารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ มีความเป็นชุมชน เกิดความสุข Scott Peck เขียนไว้เองใน นั้นว่า “ประดุจบรรลุนิพพาน” (Nirvana)

เราเจอคนไทยคนหนึ่งจากอยุธยา อยู่สาครี ชื่อสายัณห์ ผมบอก ชื่อไว้ ถ้าไม่เชื่อจะได้เดินทางไปดูเอาเอง เพราะผมเคยพูดเคยเขียน แล้วมีคนไปดูจริงๆ เมื่อ ๑๐ กว่าปีก่อนเคยเขียนเรื่องเด็กชายบุญน้อมที่ ภูเวียงค์ แล้วมีคนไม่เชื่อขับรถไปดูถึงตัว เคยเขียนเรื่องครูสน รูปสู้ ที่ บ้านท่านางแนว อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น เดิมเขาเรียกว่าหมู่บ้านท่าอิเหนว ราชการบอกว่าไม่เพราะเลยเปลี่ยนจาก “อิ” เป็น “นาง” เป็นบ้านท่านางแนว มีคนไม่เชื่อก็ขับรถไปเจอครูสนจริงๆ เพราะ ฉะนั้นผมขอบอกชื่อไว้จะได้ไปเช็คได้

ผู้หญิงชื่อสายัณห์ อยู่ที่ สาครี อำเภอเสนา จังหวัดอยุธยา เดิมป่วยมีอาการ ๖ อย่างด้วยกัน มีใจสั้น หายใจไม่ทั่วท้อง มีเวียนศีรษะ มี ร้อยแปด ต่อมาไปร่วมในกระบวนการมีความเป็นชุมชน มีความสุขมาก โรคหายไปหมด social health อย่างลึกลับว่ามีดีทางสังคมทำให้เกิดสุขภาพดีขึ้นได้ Scott Peck เป็นจิตแพทย์แกมีความมั่นใจว่าในอนาคต โลกทั้งโลกจะเป็นโลกของความเป็นชุมชน คือจะมีชุมชนและก็เป็น เครื่องช่วยของชุมชนที่เชื่อมโยงกัน มีการเรียนรู้จากกัน

Dee Hock
Founder & former CEO of VISA International
"Birth of the Chaordic Age"

P G E B R

Chaos
Emergent
Self-organize

Complexity Sc.

ภาพประกอบที่ ๖ ที่แสดงไว้เป็นแท่ง ๕ แท่งนั้น เพื่อจะแสดงว่า ที่พูดทั้งโลกนี้ องค์กรต่างๆ จะเป็นแท่งอำนาจ “แท่งอำนาจ” หมายถึง เน้นการใช้กฎหมาย กฎระเบียบ และการบังคับบัญชาลงไปเป็น top down ถึงเขียนไว้เป็นแท่งอำนาจ แท่งอำนาจมี ๕ แท่งด้วยกันที่เป็นอยู่ในโลก และเป็นบ่อเกิดของทุกขภาวะ ๕ แท่งนั้นมีอะไรบ้างคือ

๑) แท่งอำนาจทางการเมือง

๒) แท่งอำนาจทางราชการ ที่เรียกว่า bureaucracy

๓) ในระบบการศึกษา รวมทั้งในมหาวิทยาลัยด้วย เราอาจจะคิดว่ามันไม่เป็นแต่จริง ๆ มันเป็น และเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ขาดความสร้างสรรค์

๔) ในภาคธุรกิจ

๕) อนาคตใจมาก คณะสงฆ์ ก็เป็นแท่งอำนาจ เมื่อเป็นองค์กรทางศาสนาขึ้นแล้ว เป็นองค์กรใช้อำนาจกับใช้เงิน องค์กรศาสนานั้นเป็นบุคคลบรรลุลหรรณะทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ พระมะหะหมัด แต่เวลาสาธุศิษย์ตั้งองค์กรขึ้นมา องค์กรกลายเป็นองค์กร

ทางอำนาจ ท่านทั้งหลายไปดูจะพบพฤติกรรมต่างๆ ขององค์กรอำนาจทั้งสิ้น

คนจะอยู่ในองค์กรไม่ชนิดใดก็ชนิดหนึ่ง อยู่สาขาวิชา ภาควิชา อยู่ในคณะ อยู่ในกอง กรม บริษัท อะไรก็แล้วแต่ จะอยู่ในองค์กรชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่ในองค์กรที่เป็นแห่งอำนาจนี้ เป็นทุกขสัมพันธ์ เพราะพฤติกรรมในองค์กรอำนาจไม่ว่าจะภาครัฐทุกกระทรวงและทุกองค์การอิสระจะมีสิ่งที่ผมเรียกว่า “เป็นพฤติกรรมอับมงคล” ดังนี้

๑) มีการวิ่งเต้นเส้นสาย

๒) มีนินทาว่าร้าย

๓) ชอบออกไปปบลิว

๔) ชอบแทงข้างหลัง

๕) ไม่ชอบการเรียนรู้การวิจัย และอะไรที่จะมาทำให้การทำงานมันได้ผล จะวิ่งหนีเข้าหาผู้มีอำนาจ และทำร้ายกันเอง จะพบเห็นจนเป็นพฤติกรรมทั่วไป ความสร้างสรรค์น้อย ความสุขมีน้อย

มีคนอเมริกันชื่อ Dee Hock เป็นคนจนที่รัฐยูทาห์ ไม่ได้เข้ามหาวิทยาลัย แต่ชอบอ่านหนังสือมากเป็นชีวิตจิตใจตั้งแต่เด็ก ชอบสังเกตธรรมชาติ และไปรับจ้างหลายแห่งในบริษัท ในธนาคารต่างๆ ๑๐ กว่าปี ถูกเขาไล่ออกทุกแห่ง เพราะความคิดไม่ตรงกับ CEO

เขาว่าองค์กรเหล่านี้มันใช้อำนาจ แล้วพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปหมดในองค์กร อย่างที่ว่ามีการซ่อน information กันบ้าง มีการเบียดงานกันบ้างร้อยแปด เขาบอกว่ามันไม่ตรง ไม่เหมือนธรรมชาติที่เขาสังเกต เขาจะคิดเรื่องธรรมชาติตลอดเวลา และแปลกมากที่ผมอ่านดูไม่ปรากฏว่าเขาศึกษาพุทธศาสนาหรืออะไรแต่เขาจะดูตัวเองตลอดเวลา ดูว่าในตัวเองมีสัตว์ร้ายอยู่ ๔ ตัว มีความเห็นแก่ตัว มีความโลภ อะไรต่อมิอะไร

เขาจะดูอยู่เรื่อยๆ ว่าเวลาคิดทำอะไร สัตว์ร้ายเหล่านี้มันออกมาวิ่งเล่น เป็นการดูตัวเอง สอดคล้องกับทางพุทธที่เน้นเรื่องสติ เพื่อจะดู

ตัวเองว่าเรากำลังคิดอะไรอยู่ เขาทำอย่างนั้นอยู่ตลอดเวลา ต่อมาเขา กลายเป็นผู้ก่อตั้ง VISA internation card และเป็น CEO ของที่นั่น

จากคนจนไปเป็น CEO ขององค์กรที่มีธุรกรรมใหญ่ที่สุดในโลก มี transectional ประมาณ ๑.๒ trillion dollars ต่อปี ไม่ใช่ billion ใหญ่ที่สุดแล้ว และมีองค์กรเป็นหมื่น มีธนาคารเป็นหมื่นแห่งทั่วโลก เชื่อมโยงกัน และต้องมีพวกขายสินค้าบริษัทต่างๆ ที่ยอมรับบัตรเครดิตนี้ อีกในสองร้อยกว่าประเทศ แต่ทั้งหมดนี้เป็นองค์กรชนิดใหม่ไม่มีใคร บังคับบัญชาใครทั้งหมดเกิดขึ้นเองเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่เรียกว่า self organized

มันไม่เป็นแนวตั้งแต่มันเป็นเครือข่าย

Dee Hock ได้รับความสำเร็จอย่างใหญ่หลวงได้รับการจารึกชื่อ ใน Hall of Fame ลองนึกภาพดูสิว่า เด็กจนๆ ไม่มีสตางค์เข้ามหา- วิทยาลัย แต่ได้รับการจารึกชื่อไว้ใน Business Hall of Fame ในฐานะ คิดเรื่องนี้ทำเรื่องนี้มา ๓๐ ปี ประสบความสำเร็จแต่ถ่อมตัวมาก ขณะที่ เป็น CEO อยู่ประสบความสำเร็จสูง เขาลาออกไปทำไร่อยู่ริมภูเขา แล้ว มีคนไปเชิญเขามาเขียนหนังสือ *The Birth of the Chaordic* เล่มนี้

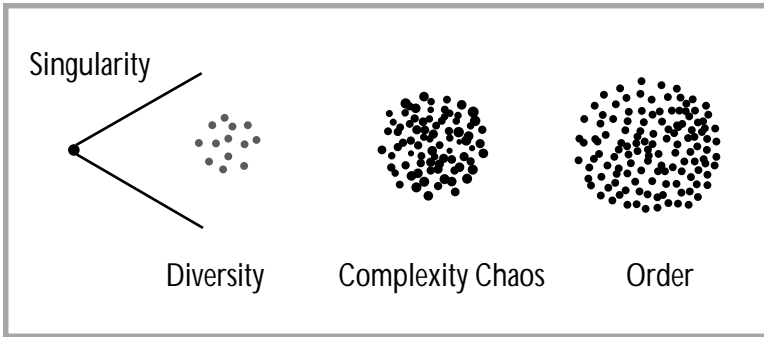
Dee Hock เป็นคนคิดคำว่า “chaordic” มาจากคำสองคำคือ chaos+order มารวมกัน

chaos แปลว่าโกลาหล

order แปลว่าความมีระเบียบ

เมื่อเข้ามาเชื่อมโยงกัน เขาเรียกองค์กรแบบนี้ว่า chaordic เป็น การอาศัยความสมัครใจอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน

chaos ตอนเริ่มต้นไม่มีการใช้อำนาจใส่เข้าไป แต่ตอนหลัง or- ganized ตัวมันขึ้นเองและเติบโตขึ้นเรื่อยๆ โดยธรรมชาติของมันเองและ คนที่อยู่ในองค์กรจะมีความสุขมากตอนนี้กำลังมีการเผยแพร่เรื่ององค์กร แบบนี้ที่อเมริกา มีการรวมตัวกันเรียกว่า chaordic alliance เพื่อเผยแพร่ เรื่องนี้ จัด workshop อบรมคนให้เข้าใจเรื่องนี้ อาจารย์หมอวิจารณ์ยอม

เสียเงินส่วนตัวไปเข้า workshop ที่มินนิโซต้า แล้วเมื่อเร็วๆ นี้มูลนิธิ
สาธารณสุขแห่งชาติได้จัดประชุมว่าด้วยเรื่อง chaordic organization ให้
หมอวิจารณ์มาบรรยายให้ฟัง เรื่องนี้ไม่ได้แปลว่าไม่มีในประเทศไทย
ในประเทศไทยมีมาก่อนมากมาย เป็นอันเดียวกับเรื่องความเป็น
ชุมชนคือรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ

ขออธิบายว่าทำไมเขาถึงเรียก chaordic ถ้าท่านทั้งหลายเข้าใจ
เรื่องกำเนิดจักรวาล ตอนนี้หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ทั้งหมดที่มีคน
เชื่อกันว่าจักรวาลเกิดขึ้นจากการระเบิดตุมใหญ่เมื่อหมื่นห้าพันล้านปีที่
เรียกว่า Big Bang ก่อนหน้านั้นไม่มีจักรวาลไม่มีดวงดาวไม่มีอะไรทั้ง
สิ้น มีสิ่งที่เรียกว่า singularity เป็นสภาพ singular รวมตัวกันในจุด
เดียวเล็กนิดเดียว เป็นเอกสภาวะหนึ่งเดียวแล้วระเบิดตุมใหญ่ขึ้นมา

ตอนระเบิดที่แรกอุณหภูมิสูงเป็นล้านองศา ก็จะไม่มีการใด ๆ
มีแต่พลังงาน สสารเกิดไม่ได้เพราะมันร้อนจัด เมื่อเย็นลงพอก็เกิดสสาร
ขึ้นคือเกิดโปรตอน อิเลคตรอน นิวตรอน ขึ้น

เมื่อเกิดขึ้นแล้วยังมารวมกันไม่ได้ เพราะมันร้อนจัดต้องเย็นลง
อีกหน่อย อิเลคตรอนถึงมาวิ่งรอบโปรตอน ก็เกิดเป็นไฮโดรเจนขึ้นเป็น
ครั้งแรก เพราะฉะนั้นไฮโดรเจนจึงเป็นธาตุที่มีมากที่สุดในจักรวาล เพราะ

เป็นธาตุที่ง่ายที่สุด คือมีโปรตอนอยู่ตัวเดียว ตัวที่สองคือมันมารวมตัวกัน ๒ เป็น ๑ คือฮีเลียม มีโปรตอน ๒ ตัว อิเล็กตรอน ๒ ตัว คือจาก singularity จะค่อยๆเกิดความหลากหลายขึ้น เกิด diversity เกิดธาตุโน้น ธาตุนี้ เกิดโมเลกุลต่างๆ อันนี้คือวิวัฒนาการ พอเกิด diversity มากจนมีความเข้มข้นถึงขนาด คือมี density เกิดขึ้นมันไป interact กัน สารต่างๆ เชื่อมโยงกันเกิดเป็น complexity ระบบที่ซับซ้อน และในระบบที่ซับซ้อนจะเกิด chaos ขึ้น

chaos เจอเป็นครั้งแรกใน computer ไม่ใช่คำทั่วไป เป็นคำทางวิชาการเกิดขึ้นในเวลาการ run computer, run equation เข้าไป พอสิ่งต่างๆ มัน interact กัน complex มากก็ chaos ขึ้น

chaos หมายถึงสถานการณ์ที่เวลาเกิดอะไรขึ้นนิดหนึ่ง ณ จุดใดจุดหนึ่งในระบบ มันจะส่งผลต่อไปบานปลายเป็นเรื่องใหญ่ที่อื่น ไกลจากจุดเริ่มต้นเรียกว่า butterfly effect หมายถึงผีเสื้อกระพือปีกแค่นั้นอาจจะทำให้เกิดลมสลาตันขึ้น

มีคนถามว่าตอนตึก Royal plaza ที่โคราชถล่มมีเฮลิคอปเตอร์บินอยู่ ๑ ลำ การบินของเฮลิคอปเตอร์มันทำให้ตึกถล่มได้มั๊ย ผมบอกว่าได้จาก butterfly effect ที่ว่านี่ ตรงนี้ต้องทำความเข้าใจ เพราะมีหนังสือเรื่อง chaos เยอะเป็นวิทยาศาสตร์นะ ขอเน้นอีกที อย่าเอาคำนี้ไปใช้พร่ำเพรื่อทั่วไป

คำนี้เป็นคำทางวิทยาศาสตร์ที่มีความหมายของมัน แต่ ถ้าเราเข้าใจมันจะเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม เช่น ทำไมวันดีคืนดีหุ้นมันตกไม่รู้เรื่องเลย มันเกิด chaos อะไรขึ้น เกิดใครทำอะไรสักจุดที่ไหนเราก็ไม่รู้แต่มันมาเกิดบานปลายเช่นนายจอร์จ โซรอสคนเดียว เล่นค้าเงินอยู่ใน New York แต่ทำประเทศไทยพังทั้งประเทศอันนี้ก็ เป็น chaos จากจุดเดียว จากคนๆ เดียวมันจะเดินมาอย่างนี้ เพราะฉะนั้นโลกที่เขาเชื่อมโยงกันเป็นระบบที่ซับซ้อนจะเกิด chaos

เพราะฉะนั้นอย่าไปเชื่อใครว่าเศรษฐกิจมันจะไม่วิกฤตอีก มัน

ต้องวิกฤตอีก เพราะ chaos มันเกิดขึ้น คนตั้งหกพันล้านคน ทุกคนมีกิเลส ทั้งสิ้น และมาเชื่อมโยงกันหมด ชับซ้อน มีผลถึงกัน ก็ต้องเกิดซ้ำเกิดซากอีก เราต้องอยู่กับมัน ต้องเข้าใจมัน ต้องสามารถคบกับมันได้ อย่าไปคิดหวังว่ามันไม่เกิด ถ้าเข้าใจระบบอย่างนี้

มีหมอยุ่คนหนึ่งชื่อ สจ๊วต คอฟแมน ชอบ run computer มาก run equation ต่างๆ สนใจเรื่อง “order for free” order ที่เกิดขึ้นเองเกิดขึ้นมาฟรีๆ เลย อันนั้นเป็นที่มาของกำเนิดของชีวิต ชีวิตเกิดจากสิ่งไม่มีชีวิตเพราะมันสามารถ self organized ขึ้นมาได้จากความที่ไม่ได้ organized มันเกิด self organized ขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้นจาก chaos โดยธรรมชาติมันเกิด order ขึ้นได้ ถึงได้เรียกว่า chaordic

องค์กรที่เกิดโดยธรรมชาติ เรียกว่า chaordic organization อันนี้เป็นอย่างเดียวกันกับความเป็นชุมชน ที่ว่ารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ คือ self organized

ถ้าทำนอกรบตีสั่งให้เกิด อันนั้นไม่ใช่ แต่ถ้าอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิตลรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ อยากทำ นั่นนี้ด้วยกัน อันนั้นเป็นความเป็นชุมชน เป็น chaordic และอริการบตีก็ส่งเสริม แต่ถ้าไปสั่ง สั่งให้ตั้งชุมชนศาลายา มันจะมีของปลอมมามาก

เวลาแต่งตั้งทุกชนิดจะเกิดของปลอมขึ้น คือคนอยากได้รับแต่งตั้งแต่ไม่ได้อยากทำงาน ใช้อำนาจเข้าไป คนบางพวกก็เข้ามา มันอยากได้รับแต่งตั้งแต่ไม่เหมาะแก่ที่จะทำงาน แต่ถ้ามันเป็น self organized จะเป็นธรรมชาติของมันเอง

ธรรมะแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยดี

อ = ความเอื้ออาทร

ป = ความเปิดเผย

จ = ความจริงใจ

ช = ความเชื่อถือ

ร = การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ

ที่นี่จะเห็นว่าทำไมตรงนี้จึงเป็นพลังและความสุขมันเป็นธรรมะชุดหนึ่งมี ๕ คำด้วยกันคือ อ ป จ ช ร นี่คือธรรมะแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยดี

อ = มีความเอื้ออาทร

ป = มีความเปิดเผยไม่มีอะไรซ่อนเร้น

จ = มีความจริงใจ (sincerity)

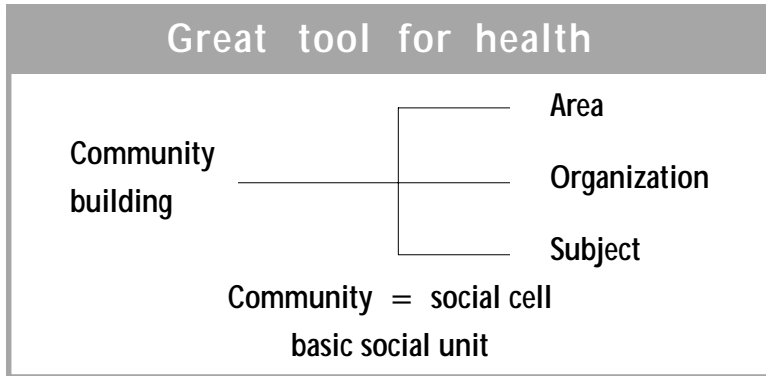
ช = ความเชื่อถือได้ (trust) ความเชื่อถือได้นี้มีมูลค่ามหาศาล ถ้าเชื่อถือกันไม่ได้ จะเป็นมูลค่ามากมาย เช่นประเทศเพื่อนบ้านเชื่อถือกันไม่ได้จะต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายทางทหารและทางอะไรต่างๆ เพราะฉะนั้นตัวนี้สำคัญเป็นทุนที่สำคัญ

พอมีทั้งหมดแล้วยังไม่พอต้องมี

ร = คือเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ ที่เรียกว่า interactive learning through action ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญ ถ้าเราบำเพ็ญธรรมะ ทำความดีทุกอย่างแต่ขาดการเรียนรู้ก็ไม่มีความสำเร็จ ต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและการวิจัยอยู่ในนั้น การวิจัยคือการเรียนรู้ เรียนรู้จากของจริง ความจริงเป็นอย่างไรใช้เรื่องการวิจัยเป็นตัวเดินเรียกว่าการสร้างความรู้ การสร้างความรู้คือการวิจัย สร้างความรู้และร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ เป็นเครื่องมือที่จะเดินเรื่องไม่งั้นเราแก้ปัญหาต่างๆ ไม่

สำเร็จหรือก เชื้อเถาะ ปฏิรูปราชการ ปฏิรูปการศึกษาไม่สำเร็จ เพราะ
ไปใช้อำนาจทั้งสิ้น เรื่องยากๆไปใช้อำนาจจะสำเร็จได้อย่างไร ต้องใช้การ
สร้างความรู้ และร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติเป็นตัวเดินเรื่อง

ภาพประกอบการบรรยายที่ ๑

อันนี้เป็นชุดคุณธรรมที่สร้างไม่ได้ด้วยเงินหรืออำนาจ เรียกว่า
non-monetary value เพราะฉะนั้นความเป็นชุมชน chaordic organi-
zation จึงสร้างด้วยเงินสร้างด้วยอำนาจไม่ได้ อันนี้เราพยายามบอก
รัฐบาลแต่เขาคงไม่ได้ยินว่าความเป็นชุมชนสร้างไม่ได้ด้วยเงิน แต่สร้าง
ด้วยเครื่องมือชุดนี้คือ อ ป จ ช ร

แล้วเมื่อเวลาสิ่งนี้มันเกิดขึ้น ท่านทั้งหลายคงไม่แปลกใจว่า
ทำไมคนจึงมีความสุข เพราะมันลดความเห็นแก่ตัว นึกถึงคนอื่น มี
ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความเปิดเผยจริงใจ มีความเชื่อถือได้ เพราะ
ฉะนั้นจะอยู่ในองค์กรใดมันก็มีความสุขประดุจกับบรรลุนิพพาน

ตรงข้ามกับทุกวันนี้ที่เชื่อถือไม่ได้ นินทาว่าร้าย แทะข้างหลัง
ต่างๆ เพราะฉะนั้นอันนี้เป็น social cell ที่สำคัญเพราะคนเราอยู่ในองค์กร
ไม่ชนิดใดก็ชนิดหนึ่ง ถ้าเราพัฒนาองค์กรของเราให้มีความสุขเป็นชุมชน
อย่างในมหาวิทยาลัย ถ้ามีชุมชนวิชาการ academic community
อาจารย์ก็มีความสุขและสร้างสรรค์เหลือหลาย

ในวัดมีความเป็นชุมชนสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีความสุข แต่ตอนนี้มันไม่ได้เป็น เดิมพระพุทธเจ้าสร้างไว้เป็น แต่เดี๋ยวนี้เป็นระบบทางดิ่งไปหมด มันตรงข้ามกัน

พระพุทธเจ้าท่านเป็นเจ้าของ ท่านจะมาเป็นชาวบ้าน แต่ระบบของเราที่ลูกชาวบ้านอยากเป็นเจ้าของ บวชแล้วก็ได้เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นเจ้าคุณ เป็นสมเด็จพระเจ้า เป็นสุดยอด ไม่ใช่หนีพพาน ที่จริงสุดยอดคือหนีพพาน ตอนนี้กลายเป็นว่าสมเด็จพระเจ้าสุดยอดไปแล้ว เพราะตัวระบบทางดิ่ง เรามาถึงขั้นนี้แล้วเราจะเห็นว่าเรามีเครื่องมือที่ยิ่งใหญ่มากในการสร้างสุขภาวะ

ภาพประกอบการบรรยายที่ 10

ครอบครัว	}	ความเป็นชุมชน, chaordic
ที่ทำงาน		
ชุมชน		
เมือง		ความเป็นชุมชน + การบริหารจัดการที่ดี
สังคม		ทิศทางการพัฒนา, Health Public Policies
โลก		วัฒนธรรมกับการพัฒนา

เรารู้แล้วว่า social health เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ หรือสร้างความเป็นชุมชนหรือ chaordic community ที่ตัวนี้เราก้เอามาใช้คือ

๑) ใช้ทุกพื้นที่

๒) ใช้ในทุกองค์กร ตั้งแต่ครอบครัว มหาวิทยาลัย วัด องค์กรทุกชนิด ฯลฯ

๓) ใช้ในเรื่อง เรื่องที่จะแก้ความยากจน จะปฏิรูป การศึกษา ใช้เรื่องนี้เป็นตัวเดิน และสุขภาวะก็เกิดเต็มแผ่นดิน เพราะใช้ทุกพื้นที่ ทุกองค์กร และทุกเรื่อง

เพราะฉะนั้นตรงนี้จึงเป็นเครื่องมือของการสร้างสุขภาวะทาง

สังคม แต่พูดไปแล้วก็ยังสร้างไม่เป็นอีก จำเป็นต้องสร้าง “วิทยาการ กระบวนการ” คนคิดศัพท์นี้คือหมอวิศกดิ์ นพเกษร อยู่จังหวัดพิษณุ-โลก คือเราจะมีวิทยาการวิชานี้วิชานี้ต่างๆ แต่อันนี้เป็นกระบวนการ เป็น process ของการที่คนมารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ

วิทยาการกระบวนการ คือผู้เชี่ยวชาญในการส่งเสริมให้คนมา รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ อันนี้ต้องการมาก ต้องการเติมแผ่นดินเลย เพื่อ จะได้ส่งเสริมให้คนทำเหมือน Scott Peck ที่ตั้งมูลนิธิ FCE (Foundation for Community Encouragement) ในนั้นมีวิทยาการกระบวนการอยู่

ที่พูดมานั้นที่จริงยังไม่หมด social health มีเรื่องอื่นๆ อีกมากไป คิดได้กว้างขวางไปกว่านี้อีกมาก ขอเชิญชวนให้ไปคิดกันต่อ อย่าคิด เท่าที่คุยให้ฟัง มีข้อเสนอแนะว่าเราควรทำอะไรบ้าง ถ้าเรารู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี

ภาพประกอบการบรรยายที่ ๑๑

วิถีคิด

ถืออะไรเป็นตัวตั้ง

- เงิน
- อำนาจ
- เหตุผล

หรือ - การอยู่ร่วมกัน

(Living together)

ประการหนึ่ง คิดว่าเราต้องการจิตสำนึกใหม่ เรียกว่า new consciousness อันนี้เกี่ยวกับวิถีคิด จิตสำนึกกับวิถีคิดจะไปด้วยกัน ที่แล้ว มาจิตสำนึกเราอยู่ในที่แคบๆ มนุษย์ทั่วไปก็เป็นอย่างนั้น เราเอาอย่างอื่นเป็นตัวตั้ง เอาเงิน เอาเรื่องอำนาจเป็นตัวตั้ง เอาเหตุผลเป็นตัวตั้ง

อันนี้อาจจะฟังแปลก เอาเหตุผลเป็นตัวตั้งก็ทำให้แตกกัน ใคร ที่มีครอบครัวคงรู้ ถ้าสามี-ภรรยาทะเลาะกันขึ้นใช้เหตุผลต่อไปไม่หยุด

ทะเลาะกันหรือ เพราะใช้เหตุผลคนละชุด ต้องใช้อย่างอื่นแล้ว ต้องหยุดใช้เหตุผล

ผมพูดแล้วคนจะแปลกใจ เพราะเราจะพูดกันแต่ทำให้ใช้เหตุผล ผมพูดในงานแต่งงานว่า เวลาทะเลาะกันอย่าใช้เหตุผลนะ แล้วผมก็หยุดไป ก็จะมีคนมาต่อเติมขึ้นระหว่างผมหยุด เอ๊ะ! ให้ใช้กำลังหรือก็มันใช้อย่างอื่น

มันไม่ได้มีแต่เหตุผล ให้ใช้ความรัก ความเมตตา ความอดทน มีอย่างอื่นอีกเยอะ ถ้าจับตรงนี้ได้ การทะเลาะกันจะลดน้อยลง เพราะจริงๆ เราถูกสอนมาให้ใช้เหตุผลเป็นตัวตั้ง

ลูกชายผมเขาทะเลาะกับยายเขา แล้วต่างคนต่างว่าอีกฝ่ายไม่มีเหตุผล เขาว่ายายไม่มีเหตุผล ยายก็ว่าเขาไม่มีเหตุผล ที่นี้เหตุผลของคน ๒ วย ต่างกันตั้งเยอะ มันเป็นเหตุผลคนละอัน ผมเลยบอกว่าหลักใหญ่ไม่ใช่อยู่ที่เหตุผลแต่อยู่ที่การอยู่ร่วมกันต่างหาก ก็หยุดทะเลาะ พูดต่างกันคิดต่างกันไม่เห็นเป็นไร ถือว่าการอยู่ร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญ

ทุกวันนี้มนุษย์ไม่ได้คิดว่าการอยู่ร่วมกันเป็นสำคัญ ไปถือเรื่องอื่น ๆ เพราะฉะนั้นผมคิดว่า ในอนาคตมนุษย์ต้องปรับตรงนี้เปลี่ยนมาถือการอยู่ร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญที่สุด (living together) เช่น ในครอบครัว เป็นต้น อย่างอื่นเป็นตัวประกอบไม่ใช่ตัวหลัก การอยู่ร่วมกันต่างหากเป็นตัวหลัก

เรื่องนั้นมันจะไปไกลมาก จะรวมไปถึงเรื่อง supermarket ต่างชาติที่เข้ามา ถ้าจับเรื่องนี้ไปคิด เดิมคนไทยไม่ได้คิดการอยู่ร่วมกัน ผมแก้พอที่จะเห็นว่าเมื่อตอนเด็ก ๆ คนไทยไม่ได้คิดแบบที่คิดทุกวันนี้

ผมอยู่โรงเรียนริมภูเขา หลังคามุงจากใช้กระบอกล้างมือ ๔ ชั้น ป.๑-ป.๔ เป็นโรงเรียนประชาบาลครูยังไม่ครบชั้นเลย พอครูไปสอนชั้นหนึ่งชั้นอื่นก็ต้องหยุด พ่อแม่ก็ไม่เคยเข้าโรงเรียน แต่เราก็เรียนรู้อันนี้ได้ ถ้าเทียบกับสมัยนี้ครูมีปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ซาติลงทุนไปมาก

ผมเพิ่งเขียนคำนำในหนังสือของอาจารย์เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เขียนถึงแม่ แม่เขาตาย เขาบอกว่าแม่สอนอะไรมาบ้าง แม่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย ผมคิดว่าคนโบราณถึงมีการศึกษาที่เรียกว่าได้ปริญญาหน่อย แต่วิธีคิดเป็นอีกแบบหนึ่ง

ครูผมที่อยู่บ้านนอก อยู่โรงเรียนประจำจังหวัด อย่างครูประโยคมัธยมที่เรียกว่าสูงแล้วสมัยก่อน ปริญญาไม่มีแต่เขามีใจให้นักเรียน แต่ครูสมัยนี้จะเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง จะดูว่าตัวเองจะก้าวหน้าเรื่องอะไรบ้าง มันก็ต่างกันแล้ว เอา self เป็นตัวตั้ง แต่ก่อนคนไทยไม่ได้คิดอย่างนี้เลยมันเปลี่ยนไปแล้ว

อันนี้ต้องระวังว่าเวลาเราคบชาวตะวันตกเขามีของดีหลายอย่าง เช่นวิชาการ แต่ที่มันมาด้วยแล้วเราจะไม่รู้ตัว คือวิธีคิดที่เอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นตัวตั้ง ตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๕ แล้ว ผมอ่านเจอตอนหนึ่งท่านบอกว่า “ข้าชกจะรำคาญไอ้พวกฝรั่งเต็มทน ทำอะไรมันก็จะเอาแต่เงิน ๆ” คือมันคิดแพง มันเก่งเราไม่ว่าแต่มันไม่น่าจะคิดแพงเกิน เพราะวิธีคิดที่เอาประโยชน์ส่วนตัวมาเป็นที่ตั้ง

มนุษยย์โลกน่าจะปรับจิตสำนึกใหม่และคิดถึงการอยู่ร่วมกันให้มาก แล้วเติมมิติทางสังคมเข้าไปในทุกเรื่อง สร้างทักษะการอยู่ร่วมกัน ให้มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เปิดประตูสู่สังคมทุกหนทุกแห่ง ไม่ใช่สถานที่ราชการห้ามเข้าอย่างเดียว และทำอาสาสมัครเพื่อสังคมให้เป็นนโยบายเติมมิติทางสังคมต่อนักเรียน นักศึกษา เช่นมาเป็นอาสาสมัครช่วยคนจนเลี้ยงลูก

ตอนผมอยู่อเมริกา อเมริกาเป็นประเทศแห่งอาสาสมัคร เราอาจจะมองเขาเป็นวัตถุนิยม แต่อันหนึ่งที่เขาเป็นคือเป็นประเทศแห่งการเป็นอาสาสมัคร ผมไปประชุมที่วอชิงตัน ลงเครื่องบินมีคนมารับ ผมถามว่าคุณเป็นใคร เขาบอกว่าเขาเป็นอาสาสมัครมาช่วย เพราะบ้านอยู่ใกล้เลยมาช่วยรับ กำลังประชุมอยู่มีหนุ่มเอาคอมพิวเตอร์ผมไป operate ผมถามว่าทำอะไร เขาบอกทำงานคอมพิวเตอร์ แต่ที่เขามาเป็นอาสา

สมัครมา operate คอมพิวเตอร์ให้การประชุม

ในโรงพยาบาลมีอาสาสมัคร มาช่วยเข็นคนไข้ ถ้าในโรงพยาบาลมีแต่คนงานเท่านั้นที่เข็นคนไข้ คนงานจะกระแทกคนไข้เพราะมันจน อารมณ์ไม่ดี แต่ถ้ามีอาสาสมัครมาช่วยเข็นคนไข้จะดีขึ้น อันนี้เกี่ยวกับศักดิ์ศรี ความรู้สึกว่าเขายังทำได้ อันนี้ไม่ใช่งานต่ำ ถ้ารู้สึกว่าเป็นงานต่ำทำให้ถูกดูถูก อารมณ์ยิ่งไม่ดี

ควรรีให้มีอาสาสมัครให้เต็มสังคม อันนี้เป็นอีกเรื่องที่ผมพูดไปหลายที่แล้ว ให้ทำเรื่องอาสาสมัครให้เป็นนโยบายเต็มสังคม สังคมก็จะเปลี่ยน สังคมจะเย็นลง คนจะเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น และคนจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่รู้ โดยอาสาสมัครไปกันเต็มสังคมไปหมด นี้เรียกว่าเปิดพื้นที่ทางสังคมเพื่อสุขภาพทางสังคม

อีกประการหนึ่ง ทั้งหมดที่พูดมาจะมีเครื่องมือทำงานอะไร ขณะนี้เรามีกองทุนกองหนึ่งที่เราเรียกว่า สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) เกิดจากกฎหมาย เก็บ ๒% ของภาษีบุหรี่ ภาษีเหล้า ใครที่กินเหล้าสูบบุหรี่ส่วนหนึ่งก็ได้ทำบุญเข้ากองทุนนี้ แต่อย่าไปอ้างว่าจะทำบุญมากขึ้น เงินนี้ไหลเข้ากองทุนโดยอัตโนมัติ เพื่อไปสนับสนุนนวัตกรรมต่าง ๆ ที่จะสร้างเสริมสุขภาพและการสร้างสุขภาพสังคม

ที่พูดมาเป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะฉะนั้นวิธีทำงานอันนี้คือถ้ามีคณะทำงานยุทธศาสตร์สุขภาพสังคมแล้ว สสส. สามารถสนับสนุนให้ทำงานต่อเนื่อง เพราะต้องการสร้างความเข้าใจส่งเสริมอะไรๆ ให้เกิดเต็มประเทศไปหมด จะได้เกิดสุขภาวะทางสังคมขึ้นในประเทศของเรา

ผมเชื่อว่าคนไทยเราช่วยกันทำงานช่วยกันทำสิ่งดีๆ ช่วยกันสร้างสังคมที่ดีให้ลูกหลานของเราได้ภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย จะภูมิใจก็ต่อเมื่อเราเป็นสังคมที่ทำอะไรดีๆ และผมคิดว่าเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องใหญ่ที่จะเป็นเครื่องมือของเราที่จะเดินไปสู่การอภิวัฒน์มนุษยชาติ.